

Διαμόρφωση πολιτικών στις υπηρεσίες πληροφόρησης με άξονα τα παλαιά και σπάνια έντυπα βιβλία

Χριστίνα Μπάνου¹, Ευαγγελία - Μαρία Λάσκαρι²

¹Λέκτορας,

Τμήμα Αρχαιολογίας – Βιβλιοθηκονομίας,
Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Παλαιά Ανάκτορα, Κέρκυρα 49100
Τηλ: 26610-87416, email: cbanou@ionio.gr

²Διευθύντρια

Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κέρκυρας,
Παλιό Φρούριο, Κέρκυρα 49100
Τηλ: 26610-38583, email: plicorfu@otenet.gr

Περίληψη

Στη σημερινή, μεταβαλλόμενη εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, από την παγκοσμιοποίηση, τις νέες τεχνολογίες και τον ανταγωνισμό, οι βιβλιοθήκες-υπηρεσίες πληροφόρησης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό καλούνται να αξιοποιήσουν τα παλαιά και σπάνια βιβλία των συλλογών τους, διαμορφώνοντας ειδικές πολιτικές στις υπηρεσίες πληροφόρησης. Στο άρθρο, μελετώνται οι έννοιες του παλαιού και του σπάνιου εντύπου βιβλίου σχετικά με τη διαμόρφωση πολιτικών στις σύγχρονες βιβλιοθήκες-υπηρεσίες πληροφόρησης. Παρουσιάζονται παραδείγματα από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, στο πλαίσιο του τρίπτυχου α. ψηφιακές υπηρεσίες πληροφόρησης, β. συνεργασίες με στόχο τη διαμόρφωση πολιτικών για την αξιοποίηση και ανάδειξη παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων, και γ. δραστηριότητες επικοινωνίας και προβολής, που βασίζονται στο παλιό και σπάνιο έντυπο βιβλίο.

Λέξεις – κλειδιά: παλιό έντυπο βιβλίο, σπάνιο έντυπο βιβλίο, βιβλιοθήκες, αναγνώστης, πολιτική βιβλίου.

1. Εισαγωγή

Η αξιοποίηση των παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων συνδέεται με τον ρόλο των βιβλιοθηκών-υπηρεσιών πληροφόρησης σε μια μεταβαλλόμενη εποχή, η οποία χαρακτηρίζεται κυρίως από τις νέες τεχνολογίες, που επιφέρουν αλλαγές στις παρεχόμενες υπηρεσίες. Σε μια κοινωνία, βασική αξία της οποίας είναι η πληροφόρηση, οι βιβλιοθήκες επαναπροσδιορίζουν τις πολιτικές και τις στρατηγικές τους¹. Σημαντική παράμετρο αποτελούν οι ανάγκες και οι

προσδοκίες των χρηστών – αναγνωστών και βέβαια οι κοινωνικές, οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτισμικές αλλαγές. Σε αυτό το πλαίσιο του επαναπροσδιορισμού και της επαναδιαμόρφωσης των υπηρεσιών των σύγχρονων βιβλιοθηκών-υπηρεσιών πληροφόρησης, ανακύπτει το ερώτημα για την ανάδειξη των παλαιών εντύπων βιβλίων, αυτού του ενίοτε σπάνιου και συνάμα «δύσκολου» υλικού, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί προς όφελος της βιβλιοθήκης και των χρηστών-αναγνωστών.

Τα παλαιά έντυπα βιβλία αποτελούν τεκμήρια ιδεολογιών και αισθητικών αντιλήψεων, τα οποία αναδεικνύουν τις οικονομικές, πολιτικές, καλλιτεχνικές και πολιτισμικές συνθήκες της εποχής τους². Τα έντυπα παλαιά τεκμήρια ως «κείμενο», αλλά κυρίως ως «αντικείμενο», έχουν σημαντική αξία για τον σύγχρονο ιστορικό, τον ερευνητή του βιβλίου, καθώς αποτελούν το κατ' εξοχήν αντικείμενο της έρευνάς τους. Οι ψηφιακές υπηρεσίες πληροφόρησης δύναται να συνδράμουν σε μια τέτοια ερευνητική δραστηριότητα. Οι εκθέσεις συλλογών παλαιών εντύπων βιβλίων, μαζί με τους καταλόγους, τα συνέδρια, τις εκδόσεις και τις άλλες «δοκιμασμένες» τακτικές αξιοποίησης του υλικού είναι σε θέση να προβάλλουν την βιβλιοθήκη³. Τα παλαιά έντυπα βιβλία αποτελούν, άλλωστε, τον «θησαυρό» μιας βιβλιοθήκης, ο οποίος συνιστά, πολλές φορές, σημείο αναφοράς. Η βιβλιοθήκη αποτελεί ένα δυναμικό «θησαυροφυλάκιο» γνώσης, μνήμης και αισθητικών αξιών⁴, το οποίο εμπεριέχει τα παλαιά και σπάνια βιβλία.

Στο άρθρο μελετάται η έννοια του παλαιού και σπάνιου βιβλίου, όπως προσδιορίζεται στη σημερινή μεταβαλλόμενη εποχή, καθώς και η διαμόρφωση

πολιτικών για τις σύγχρονες βιβλιοθήκες – υπηρεσίες πληροφόρησης. Παρουσιάζονται παραδείγματα ψηφιακών υπηρεσιών πληροφόρησης, συνεργασιών και άλλων δράσεων, οι οποίες βασίζονται στο παλαιό έντυπο βιβλίο και προέρχονται από την ελληνική και ξένη βιβλιογραφία.

2. Το παλαιό και σπάνιο έντυπο βιβλίο στις απαρχές του 21ου αιώνα

Το παλαιό και το σπάνιο αποτελούν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες έννοιες για την πολιτική βιβλίου και την εκδοτική. Ως «παλαιό» προσδιορίζεται το έντυπο βιβλίο ανάλογα, κυρίως, με την χρονολογία έκδοσής του. Ωστόσο, όσον αφορά στο χρονολογικό κριτήριο, διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει κάποιο σταθερό και αυστηρό όριο οριοθέτησης. Τα χρονολογικά ορόσημα αποτελούν μια σύμβαση-πλαίσιο κατηγοριοποίησης για την έρευνα του βιβλίου και, ως εκ τούτου ενέχουν σχετικότητες, οι οποίες είναι δυνατόν, την εκάστοτε χρονική στιγμή, να επαναπροσδιοριστούν⁵. Οι απαρχές του 21ου αιώνα, στο πλαίσιο των ραγδαίων μεταβολών και του ανταγωνισμού στις υπηρεσίες πληροφόρησης, στοιχειοθετούν μια τέτοια χρονική συγκυρία: «Χρησιμοποιούνται εκτεταμένα και ευρύτατα χρονικά διαστήματα για να καθιερωθούν ημερομηνίες σχετικά σημαντικές»⁶. Άλλωστε, οι συλλογές των σύγχρονων βιβλιοθηκών-υπηρεσιών πληροφόρησης διαθέτουν έντυπα βιβλία, τα οποία με την πάροδο του χρόνου καθίστανται βεβαίως παλαιά, μερικές δε φορές και σπάνια (rare books).

Ως προς την παλαιότητα, τα έντυπα βιβλία διακρίνονται σε αρχέτυπα (εκδόθηκαν από τις απαρχές της τυπογραφίας έως το 1500) και σε παλαιά έντυπα βιβλία (παλαιύτυπα). Σχετικά με τα αρχέτυπα, ορισμένοι ερευνητές αναγνωρίζουν μια μετα-αρχετυπική εποχή, η οποία εκτείνεται χρονικά τις πρώτες δεκαετίες του 16ου αιώνα (στη Μ. Βρετανία χρησιμοποιείται για τα βιβλία, που τυπώθηκαν ως το 1520, και στην Ολλανδία ή σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, για τις εκδόσεις έως και το 1540)⁷. Ως παλαιό θεωρείται σε γενικές γραμμές το έντυπο βιβλίο, το οποίο εκδόθηκε από τις αρχές του 16ου αιώνα. Ως καταληκτικό χρονικό όριο για τον χαρακτηρισμό του ως «παλαιού» σε πολλές βιβλιοθήκες, είχε προσδιοριστεί το έτος 1900, με αποκλίσεις ανάλογα με τη φυσιολογία και την πολιτική της βιβλιοθήκης. Για παράδειγμα, στην

Μαρκιανή Βιβλιοθήκη στη Βενετία, χρονικό όριο αποτελεί το 1870⁸. Η Βρετανική Βιβλιοθήκη (British Library) στους καταλόγους της προσδιορίζει δύο (2) περιόδους σύμφωνα με την χρησιμοποιούμενη τεχνολογία της τυπογραφίας για τα παλαιά έντυπα βιβλία: Α. 1501-1800 και Β.1800-1900⁹. Η πρώτη περίοδος είναι αυτή του χειροκίνητου πιεστηρίου¹⁰ και η δεύτερη χρονική περίοδος συνδέεται με την τεχνολογία του μηχανοκίνητου πιεστηρίου. Γενικά, οι εκδόσεις του 19ου αιώνα ανήκουν στα «παλαιά» έντυπα βιβλία¹¹. Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημανθεί ότι ακόμα και αντίτυπα εκδόσεων των πρώτων δεκαετιών του 20ου αιώνα τυγχάνουν σε κάποιες περιπτώσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, και μπορούν να χαρακτηριστούν ως «παλαιά».

Διαπιστώνεται ότι τα χρονικά όρια για το «παλαιό» επαναπροσδιορίζονται και όχι μόνο, επειδή η πάροδος του χρόνου αυτονόητα τα μεταθέτει. Όπως έχει προαναφερθεί, ζητήματα τεχνολογίας της τυπογραφίας, τυπογραφικών και εκδοτικών ιδιοτυπιών, καθώς και πολιτικών της εκάστοτε βιβλιοθήκης, σηματοδοτούν τον επαναπροσδιορισμό των χρονικών ορίων για το παλαιό. Η γνώση και η αξιοποίηση του παρελθόντος, των τεκμηρίων και της γνώσης, που πηγάζει από αυτό, αποτελούν αναμφίβολα μία πρόκληση για τις σύγχρονες βιβλιοθήκες.

Η έρευνα των παλαιών εντύπων βιβλίων μιας συλλογής, με την πάροδο του χρόνου, εντοπίζει σπάνια αντίτυπα, ενίοτε συλλεκτικά, τα οποία κατά περίπτωση έχουν μεγάλη τυπογραφική, εκδοτική, αισθητική, ιστορική, οικονομική αξία. Το έντυπο βιβλίο τελικά καθίσταται σπάνιο, εκτός βέβαια λόγω της χρονολογίας έκδοσης, βάσει κριτηρίων σχετικών με το είδος του κειμένου, την τυπογραφική μορφή, τα ιδιαίτερα εκδοτικά και αισθητικά γνωρίσματα, την ιστορία και τη λειτουργία της βιβλιοθήκης, το εύρος των συλλογών της, τις ανάγκες και τις προσδοκίες των αναγνωστών-χρηστών, και τις ερευνητικές ανάγκες. Βεβαίως, το παλαιό βιβλίο δεν είναι απαραίτητα και σπάνιο¹² ή συλλεκτικό. Η σπανιότητα, η οποία αποτελεί διακριτή έννοια, και η αξία ενός αντιτύπου ορίζονται από διαφορετικές ενίοτε παραμέτρους.

Η σπανιότητα συνδέεται με την αξία του βιβλίου, συλλεκτική, ερευνητική και οικονομική. Η αξία των σπάνιων εντύπων βιβλίων σχετίζεται και απορρέει

από το περιεχόμενο και την τυπογραφική μορφή. Δηλαδή, το βιβλίο λαμβάνει αξία, τόσο ως κείμενο (για παράδειγμα, πρώτη έκδοση), όσο και ως αντικείμενο (αισθητική αρτιότητα, βιβλιοδεσία, σχήμα κ.ά.). Η ζήτηση, που έχει το συγκεκριμένο βιβλίο στην αγορά (δημοπρασίες, εμπόριο παλαιών και σπάνιων βιβλίων), καθώς και το συλλεκτικό (collectiveness) ή/και επιστημονικό (scientific) ενδιαφέρον, αποτελούν επιπρόσθετες σημαντικές παραμέτρους για τον προσδιορισμό ενός παλαιού αντιτύπου ως σπάνιου (rare). Η «ηλικία» του βιβλίου και ο αριθμός των σωζόμενων αντιτύπων (λιγοστά αντίτυπα, μοναδικό σωζόμενο αντίτυπο) διαμορφώνουν, επίσης, ένα κριτήριο σπανιότητας¹³. Επιπρόσθετοι σημαντικοί παράγοντες, που προσδιορίζουν την σπανιότητα, είναι η αισθητική (aesthetics of the book) αρτιότητα, η τυπογραφική ποιότητα, οι καινοτομίες στην τυπογραφική μορφή, και άλλα ιδιαίτερα γνωρίσματα. Τα γνωρίσματα αυτά μπορεί να αφορούν, μεταξύ άλλων, στην εικονογράφηση, τη βιβλιοδεσία, την εκτύπωση σε περγαμινή ή σε εξαιρετικής ποιότητας χαρτί, τη χρήση ιδιαίτερου σχήματος, τους χάρτες, τη διακόσμηση, τις θήκες και τις κουβερτούρες. Επίσης, χειρόγραφες σημειώσεις και σχόλια, προερχόμενα από γνωστά πρόσωπα, μικρογραφίες, ξεχωριστή βιβλιοδεσία συνιστούν στοιχεία, που σε συνδυασμό με την παλαιότητα και την έκδοση, καθιστούν πολύτιμο το αντίτυπο. Η κατάσταση του αντιτύπου διαδραματίζει, επίσης, σημαντικό ρόλο.

3. Πολιτικές πληροφόρησης με άξονα το παλαιό και σπάνιο έντυπο βιβλίο

Οι υπηρεσίες πληροφόρησης, που βασίζονται στην επικοινωνία και στην προβολή¹⁴, αποτελούν ορισμένες μόνο από τις δοκιμασμένες πρακτικές ανάδειξης και αξιοποίησης των παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων μιας βιβλιοθήκης. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται εκθέσεις (μόνιμες και περιοδικές) επιλεγμένων τίτλων συλλογών, καθώς και διοργάνωση ομιλιών, διαλέξεων και σεμιναρίων με θέματα, που άπτονται των παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων. Σημαντική παράμετρο για τις εν λόγω υπηρεσίες αποτελούν οι κατάλογοι των εκθέσεων. Ακόμα, οι εκδόσεις (συμβατικές ή/και ψηφιακές), που απορρέουν από ερευνητικό έργο, συνιστούν μια σημαντική πτυχή της πολιτικής της βιβλιοθήκης-υπηρεσίας πληροφό-

ρησης για την προβολή και την αξιοποίηση των παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων¹⁵, η οποία απευθύνεται και στην επιστημονική κοινότητα. Επιπροσθέτως, η έκδοση φακ-σιμίλ καθώς και ποικίλου εντύπου υλικού, όπως ημερολόγια ή σημειωματάρια¹⁶, επικουρούν το έργο προβολής στο πλαίσιο αξιοποίησης των πληροφοριακών πόρων της βιβλιοθήκης, και ειδικότερα των παλαιών και σπάνιων βιβλίων, και απευθύνονται στο ευρύ αναγνωστικό κοινό της βιβλιοθήκης.

Τις παραπάνω υπηρεσίες παράγει και παρέχει η βιβλιοθήκη, είτε ως κύριες, είτε ως υποστηρικτικές (σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως πανεπιστήμια, εκδοτικούς οίκους, ιδρύματα ερευνών, κέντρα βιβλίου, άλλες βιβλιοθήκες). Βεβαίως, η πολιτική της βιβλιοθήκης είναι εκείνη που καθορίζει τις υπηρεσίες, η οποία πολιτική διαμορφώνεται και σχεδιάζεται ανάλογα με την ιστορία και τη φυσιολογία της βιβλιοθήκης, τις ανάγκες των χρηστών της, τις εξελίξεις στην τεχνολογία και στην επιστήμη της πληροφόρησης, και την ανταγωνιστικότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, η αναγνωστική πολιτική των βιβλιοθηκών, ανεξάρτητα από το καθεστώς τους, οφείλει να αποτελεί διαρκή μέριμνα και προτεραιότητα. Στο πλαίσιο της αναγνωστικής πολιτικής δύναται να αξιοποιηθούν οι συλλογές των παλαιών εντύπων βιβλίων, οι οποίες είναι σε θέση να προσελκύσουν αναγνώστες και να καλλιεργήσουν το αναγνωστικό γούστο τους.

Οι συνεργασίες ανάμεσα σε βιβλιοθήκες, πανεπιστήμια και εκδοτικούς οίκους στοχεύουν στην αποτελεσματικότερη και πληρέστερη αξιοποίηση των παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων, στο πλαίσιο της καθορισμένης πολιτικής των πρώτων. Οι δυνατότητες της τεχνολογίας πρέπει να αξιοποιηθούν για την προβολή και αξιοποίηση των παλαιών και σπάνιων εντύπων βιβλίων. Μέσω της ψηφιοποίησης και των τεχνολογιών πληροφόρησης, προωθείται η έρευνα και ταυτόχρονα τα παλαιά υλικά καθίσταται προσιτά στους αναγνώστες και στην επιστημονική κοινότητα. Η κατάρτιση και ο εμπλουτισμός των καταλόγων και των βιβλιογραφιών αποτελεί έργο της βιβλιοθήκης. Στο πλαίσιο αυτό, εντάσσεται η προσπάθεια διασφάλισης των πνευματικών δικαιωμάτων. Στην περίπτωση της Βιβλιοθήκης του Βατικανού, με τη χρήση της τεχνολογίας «water marking», τοποθετήθηκε ένα

σημάδι ιδιοκτησίας («ownership mark») σε συγκεκριμένα σημεία του ψηφιοποιημένου τεκμηρίου. Ειδικότερα, το «υδατόσημο» μπορεί, επίσης, να χρησιμοποιηθεί για να ορίσει την πηγή ενός εγγράφου ή να προσδιορίσει σε ποιόν η πηγή διένειμε το έγγραφο, σε αντιδιαστολή με άλλες απόψεις.

4. Παραδείγματα υπηρεσιών με άξονα το παλαιό και σπάνιο έντυπο βιβλίο

Η μέχρι σήμερα εμπειρία ανάπτυξης υπηρεσιών πληροφόρησης, με βάση τα παλαιά και σπάνια έντυπα βιβλία είναι ενδιαφέρουσα και η πραγματεύσή της μπορεί να οδηγήσει σε χρήσιμα συμπεράσματα. Οι υπηρεσίες πληροφόρησης, που μέχρι σήμερα έχουν αναπτυχθεί μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: α. ψηφιοποίηση και ψηφιακές υπηρεσίες πληροφόρησης, β. συνεργασίες και ερευνητικά προγράμματα, γ. υπηρεσίες επικοινωνίας και προβολής. Ακολούθως, παρουσιάζονται ενδεικτικές υπηρεσίες πληροφόρησης, προερχόμενες από το διεθνές περιβάλλον, αλλά και από τον ελληνικό χώρο. Ειδικότερα γίνεται μνεία στις δύο (2) ψηφιακές ελληνικές βιβλιοθήκες-υπηρεσίες πληροφόρησης, οι οποίες έχουν ως άξονα τα παλαιά και σπάνια έντυπα βιβλία, τον Ελληνομνήμονα και την Ανέμη.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 δρομολογήθηκαν προσπάθειες, που είχαν ως στόχο την ψηφιοποίηση παλαιών βιβλίων, αλλά και αρχειακού υλικού. Ενδεικτικά, αναφέρονται η American Memory της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, η σχετική δραστηριότητα στη Βιβλιοθήκη του Βατικανού (Biblioteca Apostolica Vaticana)¹⁷ και στη Βιβλιοθήκη Beinecke του Πανεπιστημίου Yale. Το παρελθόν, το παρόν αλλά και για πολλούς το μέλλον των ψηφιακών υπηρεσιών πληροφόρησης ενέχει συνεργασίες, με στόχο την δημιουργία συλλογικών καταλόγων με βάση τα παλαιά και σπάνια έντυπα τεκμήρια, ιδιαίτερα τα βιβλία. Δυνατότητες ευρύτερων συνεργασιών δύνανται να συμπεριλαμβάνουν παγκοσμίου εμβέλειας υπό ανάπτυξη ψηφιακές βιβλιοθήκες, όπως αυτή της διαδικτυακής υπηρεσίας Google.

Ο «Ελληνομνήμων»¹⁸ αποτελεί ψηφιακή υπηρεσία πληροφόρησης, που δημιουργήθηκε με κύρια ευθύνη του Εργαστηρίου για την Ηλεκτρονική Επεξεργασία των Ιστορικών Αρχείων του Τμήματος Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Έρευνας στο Εθνικό

Καποδιστριακό Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη συγκροτείται από παλαιά έντυπα τεκμήρια φιλοσοφικών και επιστημονικών έργων της περιόδου 1600-1821, τα οποία έχουν τυπωθεί, μεταξύ άλλων, στη Βενετία, τη Βιέννη, την Κωνσταντινούπολη, την Λειψία. Τα ψηφιακά τεκμήρια διατηρούν τη μορφολογία του εντύπου και, κατά την πρόσβαση, παρέχονται επιπρόσθετες επιλογές, συμπεριλαμβανομένων πλοήγησης, αποθήκευσης και εκτύπωσης.

Η «Ανέμη»¹⁹ αποτελεί υπηρεσία για το νεότερο Ελληνισμό, συνδεδεμένη με τη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη περιλαμβάνει μεταξύ άλλων αβιβλιογράφητα βιβλία της Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ανδριανουπόλεως. Ουσιαστικά, πρόκειται για τέσσερις (4) διακριτές βάσεις δεδομένων, αν και η ίδια βιβλιογραφική εγγραφή μπορεί να υπάρχει σε περισσότερες από μια ψηφιακές συλλογές: Α. Ο Νεοελληνιστής περιλαμβάνει 2.672 λήμματα από 593 ψηφιοποιημένα βιβλία, και συγκεκριμένα βιβλιογραφίες, λεξικά και εγχειρίδια, που αφορούν στο νεότερο Ελληνισμό. Μελλοντικά προβλέπεται η διασύνδεση των λημμάτων με τις βιβλιογραφικές πληροφορίες των εντύπων βιβλιογραφιών, που έχουν ψηφιοποιηθεί, όπως π.χ. του E. Legrand. Β. Το Ταμειτήριο Ελληνικής Ψηφιακής Βιβλιογραφίας αποτελεί ψηφιακό κατάλογο εντύπων. Γ. Ο Ανάχαρις αποτελεί μια συλλογή 1700 περιηγητικών κειμένων. Δ. Ο Μάρκος Μουσούρος αποτελεί συλλογή ψηφιοποιημένων πηγών με θέμα την Κρήτη. Η «Ανέμη» αποτελεί μια σύγχρονη ψηφιακή βιβλιοθήκη.

Επιπροσθέτως, υπηρεσίες με άξονα το παλαιό και σπάνιο έντυπο βιβλίο, που μπορούν να αναφερθούν, είναι οι εξής: Α. Το έργο «Ψηφιοποίηση υλικού Δημοσίων Βιβλιοθηκών» χρηματοδοτούμενο από το επιχειρησιακό πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ) και αφορά, τόσο στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, όσο και κάποιες Δημόσιες Βιβλιοθήκες, οι οποίες διαθέτουν παλαιά έντυπα βιβλία (για παράδειγμα, η «Ζωσιμαία» Βιβλιοθήκη Ιωαννίνων, η Βιβλιοθήκη «Κοραής» στη Χίο, η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κέρκυρας κ. ά.). Β. Η ψηφιοποίηση υλικού του Ιστορικού και Παλαιογραφικού Αρχείου του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τράπεζας (ΜΙΕΤ), η οποία περιλαμβάνει, εκτός από βυζαντινά

και μεταβυζαντινά χειρόγραφα, και παλαιές και σπάνιες εκδόσεις²⁰. Γ. Το πρόγραμμα D-SCRIBE²¹ αποτελεί συνεργατική δράση του ΕΚΕΦΕ «Δημόκριτος» και της Μονής Όρους Σινά για την επεξεργασία και την ψηφιοποίηση παλαιών και σπάνιων βιβλίων και χειρογράφων. Με την ψηφιοποίηση, συνεπώς, τα παλαιά έντυπα βιβλία διατηρούνται στο πέρασμα των αιώνων και είναι διαθέσιμα στο χρήστη παρακάμπτοντας ή ελαττώνοντας σημαντικά φυσικά, διοικητικά και άλλα εμπόδια, που αφορούν στην πρόσβαση.

5. Συμπεράσματα

Οι προαναφερθείσες υπηρεσίες αναδεικνύουν την ιστορία και τη φυσιολογία της βιβλιοθήκης και αξιοποιούν τα παλαιά και σπάνια έντυπα βιβλία, τα οποία αποκτούν νέα υπόσταση σήμερα. Συνεπώς, τα παλαιά και σπάνια έντυπα βιβλία δεν γίνονται αντιληπτά απλώς ως μουσειακά αντικείμενα, αλλά έχουν ενεργό ρόλο και παρουσία στην στρατηγική και τη σύγχρονη ταυτότητα της βιβλιοθήκης – υπηρεσίας πληροφόρησης. Η αξιοποίησή τους, επιπλέον, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα της αναγνωστικής πολιτικής της βιβλιοθήκης. Το παλαιό (και σπάνιο) δεν αποκόπτεται από το ερευνητικό, οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι, αλλά αντίθετα με την διαμόρφωση κατάλληλων πολιτικών συνδέεται με το παρόν και το μέλλον.

Στην σημερινή ανταγωνιστική εποχή, οι βιβλιοθήκες-υπηρεσίες πληροφόρησης οφείλουν να επανασχεδιάσουν την πολιτική τους, επαναπροσδιορίζοντας τους στόχους τους και οριοθετώντας τις αξίες τους με άξονες, οι οποίοι συμπεριλαμβάνουν, το παλαιό και το σπάνιο υλικό. Η επιτρεπόμενη δια της τεχνολογίας της πληροφόρησης πολυμορφικότητα των τεκμηρίων, δεν αφαιρεί την δυναμική του παρελθόντος αλλά αντίθετα δύναται να την ενδυναμώσει. Τα παλαιά και σπάνια έντυπα βιβλία μπορούν να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο, αποτελώντας σημαντική παράμετρο της πολιτικής των βιβλιοθηκών. Οι βιβλιοθήκες-υπηρεσίες πληροφόρησης επιβεβαιώνουν στο διηνεχές την αποστολή τους όντας τα «θησαυροφυλάκια» της μνήμης.

Υποσημειώσεις

1. Solimine, Giovanni (2005), *La Biblioteca. Scenari, culture, pratiche di servizio*, Roma – Bari: Laterza. Κωσταγιόλας, Πέτρος (2006), «Διοίκηση ποιότητας στις σύγχρονες βιβλιοθήκες – υπηρεσίες πληροφόρησης: ο ρόλος των προσδοκιών των χρηστών», *Τεκμηρίον*, 6, σ. 143-163.

2. Johns, Adrian (1998), *The Nature of the Book. Print and Knowledge in the Making*, Chicago & London: The university of Chicago Press.
- Febvre Lucien – Martin Henri-Jean (1990), *The Coming of the Book. The Impact of Printing. 145-1800*, London: Verso
3. Μπάνου, Χριστίνα (2004), «Εισαγωγή», στο *Μεγάλα βιβλία, κατάλογος έκθεσης παλαιών βιβλίων μεγάλου σχήματος*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κέρκυρας, Κέρκυρα, σ. 13-24.
4. Στάκος, Κ. Σπ. (1996), *Βιβλιοθήκη. Από την αρχαιότητα ως την Αναγέννηση και Σημαντικές Ουμανιστικές και Μοναστηριακές Βιβλιοθήκες*, Αθήνα: Κότινος.
- Lerner Fred (2001), *The Story of Libraries from the Invention of Printing to the Computer Age*, New York – London: Continuum, σ. 96-103.
5. Γι' αυτόν, *άλλωστε*, τον λόγο χρησιμοποιείται και ο όρος «παλαιότερα βιβλία», βλ. <http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbda.htm>
6. <http://www.rbms.info/yob.html>, a division of the American Library Society.
7. Carter, John & Barker, Nicolas (2004), *ABC for Book Collectors*, eight edition, Oak Knoll Press & The British Library, σ. 181-183, <http://www.rbms.info/yob.html>
8. <http://marciana.venezia.sbn.it/catalmar.htm>
9. <http://www.bl.uk/collections/early/catalogues.html>
10. Gaskell, Philip (1972), *A New Introduction to Bibliography*, Oxford: Oxford University Press.
11. <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/guidelinesselection.htm>
“the longer an item has survived, the more worthwhile saving it becomes...there is growing agreement on the same grounds to protect all materials, regardless of form or condition, printed before 1801. Επίσης, βλ. John Valdimir Price, “Antiquarian and rare books at the beginning of the twenty-first century”, διαθέσιμο στο <http://www.ala.org/acrl/acrlpubs/rbm/backissuesvolsno1/price.pdf>
12. Carter, 181-183, <http://www.rbms.info/yob.html>
13. <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/guidelinesselection.htm>
14. Solimine (2005): 154-163.
15. Βλ., για παράδειγμα, τα σεμινάρια της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης, Βενετία. Εφικτή είναι η δημιουργία «μουσείου του βιβλίου», όπως στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ισπανίας, Μαδρίτη.
16. Βλ., για παράδειγμα, τα πωλητήρια της Bodleian Library στην Οξφόρδη ή της Αμβρουσιανής Βιβλιοθήκης στο Μιλάνο.
17. <http://www.research.ibm.com/journal/rd/402/mintzer.html>
18. <http://www.lib.uoa.gr/hellinomnimon/>
19. <http://anemi.lib.uoc.gr/>
20. <http://www.miet.gr/web/Downloads/PDF/MIET%20tender.pdf>
21. <http://www.iit.demokritos.gr/cil/dscribe/473-319.pdf>